

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií
Katedra politologie

Strana Bündnis 90/ Die Grünen – bilance po dvaceti letech
parlamentní činnosti
Oborová práce

vypracovala:

Dagmar Dolejší

imatrikulační ročník 2001, UČO 65313

Brno, 10. 12. 2003

Prohlašuji, že jsem pracovala samostatně a použila pouze pramenů uvedených v seznamu literatury.

Spojenectví 90/ Zelení - Úvod	4
Vznik a vývoj nové strany	6
Pacifismus	6
Ekologické požadavky	6
Sociální a emancipační hnutí	7
Spory mezi "Realos" a "Fundis"	8
Anti-Parteien-Partei ve spolkové vládě	9
Organizace strany	10
Regionální členění	10
Spolkové orgány	11
Spolkové shromáždění	11
Zemská rada	11
Stranická rada	12
Spolkové předsednictvo	12
Neslučitelnost funkce a mandátu	12
Postavení žen ve straně	12
Rada žen	13
Spolkový sjezd žen (Bundesfrauenkonferenz)	13
Referát žen	13
Stranický plebiscit	14
Členská základna	14
Vývoj členské základny	14
Členové Zelených podle spolkových zemí	15
Voličská základna	15
Parlamentní volby 1998 a 2002	15
Struktura voličstva	16
Závěr	17

Spojenectví 90/ Zelení - Úvod

Strana Spojenectví 90/ Zelení (Bündnis 90/ Die Grünen) je historicky nejmladší politickou stranou působící v SRN na spolkové úrovni. Jedná se o stranu, jejíž vzestup způsobil změnu stranického systému ve starých spolkových zemích v SRN¹, který existoval beze změn od konce druhé světové války. Systém dvou a půl strany, který fungoval na základě volebních úspěchů SPD, CDU, které zabíraly zásadní část volebního prostoru a “jazýčkem na vahách”, pravicovou liberální FDP, se změnil na systém dvou všelidových stran a dvou malých stran. Strana za dvacet tři let od svého vzniku prošla dosti zásadním vývojem. Z někdejší “Anti-Parteien-Partei” (protistranická strana) se stala strana, která se nejen přizpůsobila stranické soutěži v parlamentním systému, ale rozhodla se přijmout i vládní zodpovědnost. Přesto se stále nechce smířit se standardním stranickým působením v politice, které bychom jazykem teorie politického systému označili jako agregace zájmů a tak definuje sebe samu alespoň jako alternativní prvek ve stranickém systému. Stejně tak se dříve strana definující se “nalevo” od SPD snaží v současnosti čím dál více zabírat politický prostor středu a udržet si přitom i “tradiční” voliče nalevo od SPD. Strana se stává konkurentem nejen pro SDP a PDS, ale i pro FDP, což je z různých stran kvitováno schematickým označením Zelených za “zelenou FDP” nebo “levicové libertiny”.

Strana Zelených v Německu je ovšem zajímavá i z jiných důvodů, než je změna stranického systému. Jako i jinde v Evropě a vůbec ve světě, ekologická problematika našla v Německu své zástupce ve druhé polovině sedmdesátých let a strana Zelených získala na vážnosti hlavně po havárii jaderné elektrárny v Černobyli. Důvodem tenkrát bylo i zřejmé rozhořčení voličů nad rozpačitou reakcí na havárii ze strany tehdy vládnoucí CDU. I přesto je rychlost vzestupu Zelené strany neobvyklá. Tři roky po svém oficiálním založení (1980) získala poslanecké mandáty ve spolkovém sněmu, čtyři roky po svém založení sedm

křesel v Evropském parlamentu a před pěti lety (1998) si vydobyla místo jako člen vládní koalice. Úspěch Die Grünen tak není srovnatelný s jinými ekologickými stranami, které víceméně zůstávají v pozici marginálních aktérů.

V následující práci se snažím postihnout ideový a prakticky politický a institucionální vývoj strany od doby jejího vzniku až do současnosti. Kritické dlouho vyčítali Zeleným ve vládě nekoncepčnost a rozhodování ad hoc, což se týkalo nejen oblasti zahraniční politiky, kterou dokonce řídil “zelený” ministr Fischer. Tento stav má několik příčin. Můžeme hovořit o chybějících zkušenostech strany s vládnutím, o sporech mezi jednotlivými názorovými proudy uvnitř strany, v jejichž důsledku strana navenek činí různé rozporné kroky. Sledujeme – li vývoj po institucionální stránce, zjistíme, že od roku 1998 až do března 2002 chyběla pevná programová základna, která by se sjednocovala všechny názorové proudy. V době, kdy se Zelení staly koaličními partnery ve vládě, pro ně již nebyl radikální program z doby založení strany (1980) použitelný, chtěli – li potvrdit svou pozici strany schopné vládnutí. Staré zásady byly v průběhu let a s přibývajícím zkušenostmi v politice opuštěny a nové ještě nebyly nalezeny a kodifikovány. Nový základní program, tzv. “Berlínský”, který byl přijat v březnu 2002 a nahradil dosavadní, tzv. “Saarský”, budu považovat za pevný a objektivní bod v analýze ideového vývoje strany. V následujícím rozboru vycházím z poznatku, že nosnými tématy programu strany v osmdesátých letech byly pacifismus, ekologismus a sociální a emancipační hnutí. Snažím se postihnout základní ideový a prakticko – politický vývoj v těchto třech oblastech. Kapitulu o vzniku a vývoji nové strany doplňuje přehled o vnitrostranickém vývoji, sporech frakcí a utváření strategie dosažení politických cílů. Následuje pojednání o struktuře organizace, protože se do jejího strukturního uspořádání promítají ideové požadavky strany, hlavně se jedná o ideje “grassroot democracy” a rovnosti pohlaví. V závěru se zabývám ještě členskou a voličskou základnou a jejím vývojem a snažím se nacházet spojnice mezi voličskou přízní, změnami v počtu členů a vývojem strany. Jednotlivé momenty vývoje strany jsou tak uvedeny do vztahu s odezvou, kterou nacházejí ve společnosti.

Vznik a vývoj nové strany

Jak uvádí Pavel Pečínka v knize Zelená zleva, strana vznikla spojením ekologických a občanských iniciativ a malých stran, které začaly v SRN vznikat ve druhé polovině sedmdesátých let. Mnohá z těchto hnutí sestavovala společné kandidátní listiny ve volbách do parlamentů jednotlivých

¹ Viz. Mareš, M.: Spolkové volby v Německu v roce 2002. Středoevropské politické studie, číslo 4., ročník IV, 2002. V nových spolkových zemích s tradičně malým úspěchem FDP a Zelených se utvořil systém tří stran – SPD, CDU a PDS.

spolkových zemí i do Evropského parlamentu. Sjednocená a na spolkové úrovni působící strana Die Grünen byla založena 13. ledna 1980 v Karlsruhe. I přes určitý podíl pravicových, konzervativních a občanských skupin převažovali v nově vzniklé straně levicově až ultralevicově orientovaní členové. Jejich převaha se potvrdila i při vytváření programu strany v březnu 1980. Stranu pak v průběhu jednoho roku opustila konzervativní uskupení a osobnosti včetně Herberta Gruhla, který po odchodu založil Ekologickou demokratickou stranu.

Pacifismus

V programu strany z roku 1980 dominovaly tři zásady. První zásada odpovídala zásadám dobových mírových hnutí. Strana se v programu přihlásila k radikálnímu pacifismu a antimilitarismu, volala po skončení studené války, odzbrojení a hlavně rozpuštění NATO a Varšavské smlouvy. Po Německu požadovala vystoupení z NATO a zrušení Bundeswehru. Podle Markuse Kleina a Kaie Arzheimera² tato součást programu ztratila relevanci spolu s faktickou ztrátou významu mírového hnutí po rozmístění raket Pershing 2 na území SRN v listopadu 1983. Zelení se však tohoto bodu programu nevzdali až do roku 1997, když stejné požadavky jako v roce 1980 kladli ještě v návrhu programu do parlamentních voleb v roce 1998. Radikálního pacifismu a antimilitarismu se každopádně Zelení postupně vzdali, když se po volbách 1998 stali koaličním partnerem SPD ve spolkové vládě. Zatímco se v roce 1997 stavěli proti prodloužení pobytu německých vojáků v rámci jednotek SFOR v Bosně, v roce 1998 schválili účast německého letectva v náletech na Kosovo. V novém stranickém programu se strana zavazuje ke globální odpovědnosti a podpoře vojenské účasti německé armády v rámci akcí pod záštitou OSN podle článku 6 nebo 7 Charty. Nepopírá se členství v NATO ani není požadováno jeho zrušení. Prohlášení obsahuje pouze obecně formulované vyjádření, že Zelení budou usilovat o globální odzbrojování.

Ekologické požadavky

V popředí ekologické orientace strany na počátku osmdesátých let byly problémy jaderné energetiky a alternativních zdrojů energie. Alternativní zdroje energie – vedle hledání cest pro

² Klein, M., Arzheimer, K.: Grau in Grau. Die Grünen und ihre Wähler nach eineinhalb Jahrzehnten. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 49, 1997, S. 650-673.

ekologicky šetrnou dopravu a výrobu – jsou i dnes jednou z hlavních “zelených” otázek. K rozhodující změně na poli ekologizace nedošlo novým vymezením témat nebo upuštěním od některých dříve pojmenovaných, ale jejich ideologickou reinterpetací. Kapitalismus byl dříve podle Zelených neslučitelný s ekologickou prosperitou planety, kapitalistický způsob hospodářství Zelení nahlíželi jako příčinu planetární ekologické krize. Zelení se například v roce 1990 vyjadřovali proti sjednocení Německa a doufali, že východní země zvolí jinou, vlastní cestu, a nepřizpůsobí se západoněmeckému kapitalismu. To byl současně i jeden z důvodů, proč se v nových spolkových zemích s voličsky úspěšným Svazem 90, který protěžoval nastoupení cesty západoněmeckého kapitalismu, spojili až za tři roky po sjednocení. Po neúspěchu, který jim volby 1990 přinesly (nepodařilo se jim překročit pětiprocentní omezovací klauzuli pro vstup do parlamentu), se také Zelení s kapitalismem smířili a v novém programu se zavázali k podpoře “sociálně tržního hospodářství”. Bylo by však chybné vyčítat Zeleným příklon k neoliberalismu. Ve stranickém dokumentu zvaném Základní konsensus (“Grundkonsens”), na jehož znění se shodli Zelení se Svazem 90 v roce 1993, je vyjádřen následující pohled na ochranu životního prostředí: Zelení odmítají socialistické plánované hospodářství i ničím nebrzděný kapitalismus a požadují ekologicko – solidární světové hospodářství, ve kterém nesmí být růst největším cílem sám o sobě. Zelení tvrdí, že globálně byly meze růstu mnohdy již dosaženy a dokonce i překročeny. Z konkrétně navrhovaných opatření chtějí zavést peněžní znevýhodnění ekologicky nešetrného hospodářství nebo jeho zákaz, což se projevuje i ve vládní praxi strany – například v zavedení ekologických daní.

Sociální a emancipační hnutí

V této oblasti je důraz položen na lidská práva. Ideově jsou všechna tři zmíněná témata propojena. Podle Zelených uskutečnění lidských práv na jedné straně předpokládá odzbrojení, zachování životního prostředí, vyrovnání rozdílů mezi chudými a bohatými. Ekologické jednání se zase podle nich nedá vynutit diktátorsky, je tedy třeba rozšířit demokracii o možnost vlivu občanů na všech úrovních společenského života. Ekologická změna životního stylu přichází v úvahu jen ve společnosti, která odstraní chudobu a diskriminaci a kde občané mají možnost ovlivňovat politické rozhodování. Jeden z nejdůležitějších programových bodů strany proto představuje rozšiřování participativní demokracie (“grassroot democracy”).

Tento prvek “zelené ideologie”³ mi v kontextu “zelených cílů” připadá poněkud rozporný. Je poněkud obtížné představit si situaci, v níž občané sami od sebe dobrovolně přizpůsobují svůj životní styl standardu udržitelnosti – a ještě těžší je uchovat si přesvědčení, že autoři stranického programu v takovou perspektivu věří. Požadavek na rozšíření demokracie dává smysl spíše

³ Zelení popírají možnost, že by se jednalo o ideologii, a nazývají své přesvědčení systémem základních hodnot. Jejich systém hodnot neodkazuje na žádné konkrétní postupy, jež by vedly k vytvoření “správného světa”. Aplikujeme – li však na soubor hodnot Zelených definici ideologie M. Selingera, zjistíme, že postulované “zelené hodnoty” ve skutečnosti určují cíle i prostředky organizovaného politického jednání (dosažení sociální spravedlnosti, ekologické udržitelnosti životního stylu, dodržování lidských práv, grassroot democracy). Nejedná se však o systém komplexní ani uzavřený, ani o systém idejí, které by měly vysvětlovat současný svět.

v kontextu historie strany, která vznikla spojením občanských iniciativ a hnutí – jedná se prostě o hodnotu, která je členům strany obecně blízká. Navíc toto ideologicky zdůvodněné volání po větší míře přímé demokracie odráží frustraci, kterou zažívají občanská hnutí a iniciativy snažící se prosadit své cíle v protikladu k systému, který pravidelně volí většina občanů.

Spory mezi “Realos” a “Fundis”

V říjnu 1983 došlo k dohodě o parlamentní spolupráci mezi Zelenými a SPD ve spolkové zemi Hesensko. Období od října 1983 až do sjezdu strany v roce 1991 v Neumünsteru, po němž odešla ze strany skupina kolem Jutty Ditzfurthové, bylo charakterizováno spory mezi “realisty a fundamentalisty”. Základním předmětem sporu byla povaha politického působení. Realisté, které reprezentuje osoba Joschky Fischera, zastávali pozice ekologického reformismu, vyjadřovali ochotu k parlamentní i vládní spolupráci s ostatními stranami v rámci systému politického pluralismu. Fundamentalisté se stavěli proti “systému” a tradičním stranám (odtud heslo protistranická strana – “Anti-Parteien-Partei) a odmítali jakékoliv kompromisy. Své cíle chtěli prosazovat “v ulicích”. Podle Patricka Horsta⁴ fundamentalisté straně dominovali po celá osmdesátá léta. Katalyzátorem změny podle něj byly prohrané volby v roce 1990. V průběhu devadesátých let docházelo ke zřetelným poklesům vlivu skupin, které jsou v určitém smyslu dědici “Fundis” z osmdesátých let, ale v literatuře jsou často již zmiňovány jen jako levé křídlo nebo levice ve straně. Levice sice zastupuje radikální požadavky, ovšem je ochotna činit ústupky při vyjednávání a přistupovat na kompromisy. Levé křídlo do volebního programu prosadilo na sjezdu strany v březnu 1998 v Magdeburgu požadavek zvýšení cen benzínu na 5 DM. Následovala bouřlivá reakce ze strany médií, veřejnosti a politiků jiných stran (Gerhard Schröder mluvil o “nesmyslu”), která způsobila, že již v květnu 1998 předložili předsedové frakce společně s předsednictvem strany aktualizovaný volební program, který explicitně neobsahoval požadavek na zvýšení cen benzínu na 5 DM. Vliv levice ve straně pak dále klesal, zvláště po schválení účasti německé armády na intervenci v Kosovu v roce 1999 a dále v mezinárodní koalici pro boj proti terorismu. Zvláštní sjezd, který se konal na jaře 1999, byl ještě provázen

⁴ Horst, P.: Totgesagte leben häufig länger, manchmal lange. Zu den Überlebenschancen der Grünen vor dem koalitionspolitischen Erfahrungshintergrund der FDP. In Zeitschrift für parlamentarische Fragen, 4/2001, str. 844.

násilnými demonstracemi⁵. Do konce roku 2001 poklesl počet členů strany o necelých 8 tisíc (z necelých 52 tisíc v roce 1998 na 44 tisíc v roce 2001). Lze odůvodněně předpokládat, že stranu opouštěli hlavně členové blízcí levému křídlu, kteří nebyli spokojeni s vládní praxí a s ústupky Zelených v zájmu udržení strany u moci. V současné době nemají Fundis na dění ve straně významnější vliv. Jsou zastoupeni hlavně v základních organizacích. Větší část politiků zastupujících stranu na spolkové úrovni se řadí ke křídlu Realos, což vyplývá logicky z povahy věci. Sumárně lze říci, že cílem dnešních vládnoucích Zelených je postupná transformace sociálního systému směrem k ekologizaci společnosti a větší sociální spravedlnosti.

Anti-Parteien-Partei ve spolkové vládě

Jak již jsem napsala, Anti-Parteien-Partei je heslo proudu fundamentalistů, kteří své politické cíle chtějí prosazovat metodami antisystémové opozice. Nabídce účasti ve spolkové vládě ze strany SPD v roce 1998 ale předcházela dlouhá zkušenost se spoluprací obou stran nejprve na komunální úrovni, později i v parlamentech a vládách jednotlivých spolkových zemí. Tato spolupráce se trvale vyvíjela od již zmíněného roku 1983, roku první dohody o parlamentní spolupráci mezi Zelenými a SPD v Hesensku. Realistický postup spolupráce s tradičními stranami ve svém důsledku vedl k otupování radikálního ostří, takže stranu znechuceně opouštěli členové a voliči, kteří ji podporovali právě pro její nekonvenčnost. Na druhou stranu ale Zelení zdaleka nezískali image “spolehlivé” strany. V předvolebních průzkumech v roce 1998 se 54% dotázaných vyjádřilo, že Zelené nepovažují za spolehlivého vládního koaličního partnera⁶. V následujícím čtyřletém období Zelení kontinuálně ztráceli hlasy ve všech zemských parlamentech. Reakcí na počínání Zelených ve vládě byly i prognózy ohledně jejich zániku⁷. Ve fungování Zelených coby vládní strany se některé jejich principy ukázaly být problematické. Stanovy strany předpokládají celou řadu nejrůznějších stranických funkcí, které jsou ovšem zastávány mnoha osobami, což je v praxi neefektivní. Problémy vznikají například proto, že člen vlády nemůže být současně členem předsednictva, které má stranu řídit. Problém blíže popisuji v kapitole “Neslučitelnost funkce a mandátu”.

Dalším bodem analýzy příčin poklesu popularity Zelených po roce 1998 jsou “nedostatečně realistická očekávání”, v jiné interpretaci “špatné strategické plánování”. Jako ještě povrchní pozorovatel německých Zelených jsem v roce 1998 zaznamenala dvě mediálně přitažlivá témata jejich kampaně. Realizace obou, jak zdražení cen benzínu, tak odstavení všech jaderných

⁵ Pečínka, P: Zelená zleva. G plus G, Praha 2002, str. 37.

⁶ Politbarometer 1998, str. 45.

⁷ V roce 2001 vyšla kniha prominentního německého politologa a “znalce” Zelených Joachima Raschkeho “So kann man nicht regieren” (Tak se nevládne, překlad D. Dolejší). Raschke předpovídá Zeleným pomalý zánik, vykrvácení na nedostatek nadšení. Zjednodušeně nastiňuje proces vývoje, ve kterém se budou Zelení tak dlouho vzdávat svých cílů, až jim jejich přizpůsobené cíle nebudou poskytovat důvod k existenci jako zvláštní a neobvyklé strany, která chce něčeho dosáhnout.

elektráren v zemi, je odsunuta do daleké budoucnosti. Podle kritiků nastolením uvedených témat v této podobě Zelení ani neprospěli své popularitě, ani nepomohli řešení s nimi spojených problémů. Zelení i nadále ve spolkové vládě požadují značně nepopulární kroky, se kterými nesouhlasí většina obyvatelstva. Před volbami 2002 sehrál podobnou úlohu plánovaný imigrační zákon, který si také většina obyvatel nepřála. Vládnutí tak nevedlo k přesvědčení většiny populace o prospěšnosti Zelených, navíc znechucení nad výsledky vládnutí vyjadřovali podle průzkumů na konci roku 2002 i 2/3 voličů Zelených⁸.

Zelení jsou tradičně občany považováni za nejkompentnější v oblasti životního prostředí⁹. Jako strategická chyba se pak podle názoru některých politologů projevilo obsazení ministerských křesel ve vládě, které je glosováno motem: “Správný muž na špatném místě a špatný muž na správném místě.” Narážka je cílena na post ministra zahraničních věcí, který byl obsazen populárním Joschkou Fischerem. Kritikové jsou přesvědčeni, že Fischer jako ministr životního prostředí mohl pro Zelené získat více voličské přízně než jako ministr zahraničních věcí. Předmětem kritiky je i zde především neadekvátní strategie. Buď se jedná o “začátečnickou chybu”, nebo Zelení nepochopili princip stranické soutěže nebo odmítají na něj přistoupit, což by ukazovalo na zbytek problémů s přizpůsobením se systému, na jehož rámec se rozhodli omezit své působení. Ve všech případech však Zeleným v této souvislosti lze vytknout nedostatek porozumění vlastnímu jednání.

Organizace strany

Regionální členění

Strana Bündnis 90/ Die Grünen vznikla v roce 1993 sloučením západoněmecké a východoněmecké Strany Zelených s východoněmeckým svazem občanských hnutí “Bündnis 90”. Mezi nejznámější organizace “Bündnis 90” patřily: Nové fórum (“Neues Forum”), Demokracie teď (“Demokratie Jetzt”) a Iniciativa pro mír a lidská práva (“Initiative Frieden und Menschenrechte”)¹⁰. Nově vzniklá strana sama sebe chápe jako stranu netradičního typu, která chce zastupovat občanská, sociální, protestní a ekologická hnutí¹¹, tyto podporovat a přijímat jejich podněty. Usiluje o novou politickou kulturu založenou na aktivitě, angažovanosti a iniciativě občanů. Členové Bündnis 90 mají právo uvnitř sloučené strany založit občanské hnutí, jehož členem se mohou stát všichni členové Zelených. Současné členství ve straně Zelených a jiné politické straně však není povoleno. Stanovy spolkové organizace ponechávají základním (místním) organizacím s počtem minimálně sedmi členů, regionálním a zemským organizacím

⁸ http://www.kas.de/db_files/dokumente/arbeitspapiere/7_dokument_dok_pdf_1217_1.pdf

⁹ http://www.kas.de/db_files/dokumente/arbeitspapiere/7_dokument_dok_pdf_1217_1.pdf

¹⁰ Blumöhr, F., Freundl, O., März, P.: Die politische Ordnung in Deutschland. München 1997, str. 92

¹¹ Grüne Regeln, str. 5.

poměrně velký prostor pro vlastní sebeurčení a angažmá, což odpovídá profilu decentralizované kartelové strany. Základní, regionální a zemské organizace mohou mít vlastní stanovy, jsou nezávislé finančně, personálně a programově – vše však musí být v souladu se základním konsensem (“Grundkonsens”), se kterým se musí ztotožňovat všichni členové Bündnis 90/ Die Grünen na jakékoli úrovni členství. Zemské organizace samy rozhodují o své struktuře a orgánech, což vyplývá již z faktu, že mají vlastní stanovy.

Spolkové orgány

Spolkové orgány jsou tvořeny **spolkovým shromážděním, zemskou radou a východní zemskou radou, spolkovým předsednictvem, stranickou radou, spolkovou finanční radou a ženskou radou**. Všechny spolkové orgány vyjma spolkového shromáždění jsou voleny spolkovým shromážděním.

Spolkové shromáždění

Spolkové shromáždění je nejvyšší orgán strany. Jeho členové se scházejí nejméně jednou ročně. Členové jsou voleni na schůzích členů, popřípadě na schůzích delegovaných zástupců regionálních organizací strany. I pro účastníky spolkového shromáždění platí obecné pravidlo parity žen a mužů, které má být zohledňováno při volbě na úrovni regionálních organizací. Řadoví nezvolení členové se mohou spolkového shromáždění účastnit jako hosté. Spolkové shromáždění schvaluje stanovy, program, kromě již vyjmenovaných spolkových orgánů volí také mluvčí, smíří soud, předkládá se mu zpráva předsednictva a účetnictví. Spolkové shromáždění může rozhodnout o změně “Grundkonsensu”, na základě 2/3 většiny hlasů. Ke schvalování volebních programů postačuje prostá většina.

Zemská rada

Zemská rada je orgán odpovědný za vytváření směrnic a usnesení v období mezi spolkovými shromážděními. Dále se zabývá záležitostmi, kterými ho spolkové shromáždění pověří. Zemská rada je tvořena členy stranické rady, jedním členem předsednictva a pak delegovanými členy zemských svazů. Počet delegátů odvisí od počtu členů daných zemských organizací. Dále do zemské rady náleží oba/obě mluvčí a předseda parlamentní frakce, dva členové evropského parlamentu a dva zástupci mládežnické organizace. Členové rady z nových spolkových zemí se mohou scházet jako “východní zemská rada”. Při rozhodování mají 2/3 zástupců z nových spolkových nebo všichni zástupci ze čtyř nových spolkových zemí právo veta s odkladným účinkem.

Stranická rada

Náplň činnosti stranické rady tvoří poradenská činnost pro předsednictvo. Dále rada koordinuje práci grémií, frakcí, členy vlády a mezi schůzemi zemských rad i zemské organizace. Stranická rada je tvořena šestnácti členy, kteří jsou voleni na spolkovém sjezdu. Stálými členy jsou členové předsednictva strany.

Spolkové předsednictvo

Spolkové předsednictvo má šest členů. Vedoucí úlohu mají dva předsedové se stejnými právy, kteří jsou současně mluvčími předsednictva. Z těchto dvou funkcí musí být alespoň jedna obsazena ženou. Dále je předsednictvo tvořeno politickým předsedou, spolkovým pokladníkem a dvěma dalšími členy. Jeden ze členů předsednictva je pověřen spolkovým shromážděním jako mluvčí pro politiku zaměřenou na ženy.

Neslučitelnost funkce a mandátu

Funkce člena předsednictva je zásadně neslučitelná s výkonem funkce ve vládě spolkové nebo zemské nebo v Evropské komisi, s funkcí předsedy parlamentní frakce a mandátem ve spolkovém, evropském a zemském parlamentu. Prostřednictvím stranického plebiscitu byla v první polovině tohoto roku zmírněna zásada neslučitelnosti členství v předsednictvu s výkonem poslanecké funkce ve spolkovém parlamentu. Podle zmírněného pravidla mohou v současnosti 2 členové předsednictva držet současně poslanecký mandát. V plebiscitu se pro omezení neslučitelnosti funkce a mandátu vyjádřilo 67% hlasujících členů strany. Strana často sklízí kritiku kvůli principům, jako byla v minulosti povinnost rotace poslanců po dvou letech, nebo jako v současnosti je princip paritního zastoupení žen a mužů nebo neslučitelnost funkce a mandátu. V důsledku těchto principů je často omezena efektivita jednání a ne vždy jsou do funkcí dosazovány osoby s nejvyššími kompetencemi. V důsledku existence velkého počtu funkcí zastáváných mnoha osobami dochází ke zmatením v komunikaci jak uvnitř strany, tak při komunikaci navenek, s veřejností. Například novost a neznámost kandidátů z důvodu již zrušeného principu rotace se uvádí jako jedna z příčin zásadního neúspěchu ve volbách 1990. V roce 2002 se museli kandidatury do předsednictva vzdali mluvčí předsednictva Claudia Roth a Fritz Kuhn, kteří získali mandát ve spolkovém parlamentu.

Postavení žen ve straně

Postavení žen ve straně stanovuje dokument "Frauenstatut", který je součástí stanov. Problematiku postavení žen řeší skutečně komplexně – včetně stanovení konkrétní praktické pomoci, která by měla zajistit ženám stejné šance být politicky aktivní, jaké mají muži. Nejdůležitější pravidlo zakotvuje paritu žen a mužů ve všech funkcích a orgánech strany. Minimálně polovina žen má být i mezi zaměstnanci strany a pokud toho není dosaženo, má být při zaměstnávání dáována přednost ženám. Ve Frauenstatutu je obsažena i výzva zemským organizacím, aby do svých stanov včlenily obdobné pravidlo. Vzhledem ke skutečnosti, že se ve stranických stanovách nevyskytuje žádná jiná výzva k utváření stanov zemských a regionálních organizací, je zjevné, že Zelení otázce postavení žen ve straně přikládají skutečně velkou důležitost. Kromě pravidla "parity" Frauenstatut obsahuje i pravidla "pozitivní diskriminace". Ženy na rozdíl od mužů mají možnost vytvářet volební listiny bez účasti mužských kandidátů. Nadpoloviční většina žen s hlasovacím právem může zablokovat projednávání určitého návrhu na sjezdu, návrh může být znovu předložen až na dalším shromáždění. Stejná zásada platí i v zemské radě a všech ostatních grémiích.

Stanovy strany řeší poměrně podrobně i praktické problémy osob, které se věnují péči o děti nebo seniory a jsou proto znevýhodněny, chtějí – li se věnovat politickým aktivitám. Takové osoby na základě žádosti obdrží příspěvek na zajištění péče. Kromě požadavku, aby akce strany byly přístupné postiženým lidem, počítá se při akcích také s paralelním programem pro děti.

Rada žen

Radu žen tvoří všechny členky předsednictva a další členky strany, které delegují zemské svazy, dále dvě poslankyně za Zelené ve spolkovém parlamentu a v Evropském parlamentu a dvě členky Svazu mládeže. Rada žen řídí v období mezi sjezdy strany politiku orientovanou na ženy, připravuje sjezd žen a stará se o dodržování dokumentu upravujícího postavení žen ve straně (Frauenstatut).

Spolkový sjezd žen (Bundesfrauenkonferenz)

Spolkový sjezd žen se koná každoročně, je veřejný a jeho smyslem je navázání dialogu s ženami.

Referát žen

Referát žen je zřízen předsednictvem na sekretariátu strany. Za tímto účelem předsednictvo zaměstnává jednu referentku, která podává výroční zprávy o činnosti referátu.

Stranický plebiscit

O stranický plebiscit může požádat běžný člen strany, podaří – li se mu získat pod svou žádost 500 podpisů, nebo regionální nebo zemská organizace strany. Po vypracování popisu problému a otázky, na níž odpověď zní ano/ne/zdržuji se hlasování je tento zaslán všem členům strany. Hlasování probíhá prostřednictvím zasílání odpovědí za tímto účelem vytvořenému výboru. Podle stanov se nepřipouští stranický plebiscit o otázkách, které by znamenaly zasahování do kompetencí regionálních nebo zemských organizací, porušení zákona o stranách, nebo by se týkaly rozpočtu spolkové organizace.

Členská základna

Vývoj členské základny

Statistiky o počtu členů strana vede od roku 1983, kdy byli zvoleni první poslanci do spolkového sněmu. Straně se tak za tři roky od svého vzniku podařilo získat přes dvacet pět tisíc členů. V letech 1983, 1984 strana získala v průměru šest tisíc členů za rok. Až do roku 1990 pak členská základna kontinuálně rostla v průměru o tisíc členů za rok, takže v roce 1990 měla strana 40 tisíc členů. Do roku 1993 opustilo stranu kolem pěti tisíc členů. Tento úbytek lze dávat do souvislosti s negativním postojem Zelených vůči sjednocení země. Po sloučení západoněmeckých a východoněmeckých Zelených totiž jen ve starých spolkových zemích narostl počet členů strany během tří let o deset tisíc, takže se strana z fáze členské krize opět dostala do fáze “boomu”. V analýze členské základny Strany Zelených je nutné odlišit členství ve starých a nových spolkových zemích. V nových spolkových zemích stoupl počet členů Zelených po sloučení strany na 2 700 (z necelých 900 v roce 1992) a v průběhu let už nevybočil z hranic určených čísly dva až tři tisíce. Na druhou stranu trend buď ve stoupání nebo v poklesu členství je v obou zemích podobný. Jak v nových, tak ve starých spolkových zemích měla strana nejvíce členů v roce 1998, kdy se stala partnerem v koaliční vládě s “všelidovou” SPD. S 51 tisíci členů v roce 1998 dosáhli Zelení zatím maxima. Do konce roku 2001 došlo ve starých spolkových zemích k oslabení členstva o 7,5 tisíc, dohromady poklesl počet členů o necelých 8 tisíc. Členů od roku 1998 do roku 2001 ubývalo kontinuálně, kromě nespokojenosti s vládnutím byla zřejmou příčinou úbytku účast Německa na intervenci NATO v Jugoslávii v roce 1999 a následná podpora spojeneckého útoku na Afgánistán o rok později. Další nárůst členské základny se konal až v roce 2003. V první polovině roku se v důsledku aktivní politiky zaměřené na získávání členů (tzv. členství na zkoušku¹²) podařilo získat nových 1000 členů. V globálním pohledu lze konstatovat, že za dvacet let od doby, kdy se první “zelení” poslanci dostali do parlamentu, strana získala přes 20 tisíc členů. Ve srovnání s trendem všeobecného poklesu členství v německých stranách v důsledku

“Politikverdrossenheit” (znehucení z politiky) tak lze říci, že Zelení jsou jedinou stranou, jejíž členská základna kontinuálně roste.

Členové Zelených podle spolkových zemí

Jak už jsem zmiňovala v minulé kapitole, rozdíly mezi počty členů Zelených mezi novými a starými spolkovými zeměmi jsou naprosto nesrovnatelné. Velké rozdílnosti nacházíme ovšem i jen mezi jednotlivými starými spolkovými zeměmi. Nejsilnějšími “baštami” Zelených jsou země Bavorsko s téměř šesti tisíci členy, Badensko – Württenbersko s téměř sedmi tisíci, a Porýní – Vestfálsko s deseti tisíci členů. Porýní – Vestfálsko jakožto vysoce urbanizovaná oblast a také jako země proslulá vysokou koncentrací univerzit je tradiční země s nejen členskou, ale také voličskou podporou Zelených. Tradičně nízký počet členů je v zemích s velkým těžebním průmyslem, jako Sársko, nebo Porúří – Porýní. Malý počet členů Zelených v nových spolkových zemích stejně jako tradičně nízký počet jejich voličů.

Voličská základna

Mezi křivkou volebních úspěchů Zelených ve volbách do spolkového sněmu a křivkou počtu členů je možné vysledovat určité podobnosti. Zatímco od roku 1983 do roku 1990 zaznamenávali Zelení nárůst voličských preferencí, v roce 1990 se straně Die Grünen nepodařilo ani překročit 5% klauzuli pro vstup do parlamentu. Po sloučení s východoněmeckými Zelenými získali v roce 1994 7,3%, poprvé získali více hlasů než FDP.

Parlamentní volby 1998 a 2002

Zatímco největší boom členství strana zaznamenala v roce 1998, volilo ji v témže roce oproti roku 1994 o 0,6% méně občanů. Důvod tohoto poklesu je zřejmý. Volební program Zelených, konkrétně bod požadující několikanásobné zdražení benzínu, nemohl v jedné z nejvíce industrializovaných zemí na světě skutečně oslovit široké vrstvy občanů. Také program, s nímž šla strana do parlamentních voleb 2002, obsahoval dosti nepopulární požadavek v podobě liberálního imigračního zákona. Předvolební průzkumy sice ukázaly, že většina Němců si nepřeje, aby Německo bylo multikulturní zemí s mnoha cizinci, přesto však představa liberálního imigračního zákona oslovuje zřejmě více voličů, než představa zdražení pohonných hmot. Zeleným se tak ve volbách 2002 se ziskem 8,6% podařilo dosáhnout cíle, který si před volbami sami stanovili prohlášením “8 plus X”. Vědci se zatím zabývají otázkou, do jaké míry byl úspěch ve volbách 2002 zapříčiněn také nepolitickým faktorem v podobě silných letních záplav.

¹² Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28.6.2003

Struktura voličstva

Podle pravidelných výzkumů voličských preferencí, které využívají k analýze struktury voličstva Zelených Markus Klein a Kai Arzheimer, voliče Zelených trvale a ve všech fázích vývoje strany charakterizují dva znaky, kterými jsou vyšší úroveň vzdělání a orientace na postmaterialistické hodnoty. Dalším důležitým faktorem volby Zelených je věk. Zelení jsou jedinou stranou, která nachází větší odezvu u skupin občanů od 18 do 24 let, než je celostátní průměr. Nejméně voličů mají Zelení ve věkové skupině nad 50 let. S pro devadesátá léta charakteristickou dominancí realistů ve straně ale dochází ke zmírňování velkých rozdílů mezi věkovými skupinami. V roce 1996 mělo 22% voličů ve věku od 18 do 24 let tendenci hlasovat pro Zelené, v roce 1999 jejich počet poklesl o 10% a přiblížil se tak mnohem blíže k celonárodnímu průměru¹³. Současně roste v posledních letech ochota voličů ve vyšších věkových kategoriích volit Zelené. Klein a Arzheimer na rozdíl od jiných teoretiků ze své studie vyvozují závěr o úspěchu Zelených. Vyvracejí častý názor, že je strana v souvislosti s orientací na voliče vystavena dvěma protichůdným tlakům. Buď se bude přibližovat tzv. "mainstreamu", čímž ztratí své tradiční voliče (u nichž hrozí přechod k extremističtějším stranám, například PDS, ale i FDP), nebo naopak. Kai a Arzheimer s odvoláním na stabilitu a trvalost dvou již zmíněných charakteristických znaků voličů Zelených tvrdí, že navzdory všem programovým i taktickým změnám se tradiční voliči od strany neodklonili.

Teorie o voličích Zelených

Teze o postmaterialisticky orientovaných a vzdělaných voličích je doložitelná dobrými volebními výsledky v tradičních "zelených" zemích, jako je například Porýní – Vestfálsko, současně nejlidnatější země spolku s vysokou koncentrací univerzit. Překvapivý není ani fakt, že nejvíce hlasů získávají Zelení ve městech a urbanizovaných oblastech. Teorií o elektorátu Zelených vzniklo několik. Teorie generace "osmašedesátníků" podle mého názoru nemůže být vyvrácena faktem, že strana nachází přívržence i v dalších generacích, protože "osmašedesátníci" se ukázali být stabilní součástí jejího elektorátu. Teorii o "akademických plebejcích", jak se zdá nelze ani vyvrátit ani potvrdit, protože chybí patřičné výzkumy z osmdesátých let, které by dokazovaly, že Zelené v té době volili osoby s vysokým vzděláním ovšem bez šance na uplatnění. Poslední teorie je podle mého názoru nejzávažnější. Ve zkrácené formě vychází z předpokladu, že v soudobé společnosti se nachází určité množství osob, pro které je charakteristický odklon od materialismu a příklon k idealistické politice. V politické vědě se začíná pracovat s novou hodnotovou cleavage¹⁴ charakteristickou pro postindustriální země. Otázka budoucích úspěchů strany Zelených by podle této teorie souvisela s početností této vrstvy obyvatel. V případě, že by se tato vrstva vlivem

¹³ Zeitschrift für Parlamentsfragen, 1/2001, Analysen aller 7 Landtagswahlen von 1999.

¹⁴ Klein, M., Arzheimer, K.: Grau in Grau. Die Grünen und ihre Wähler nach eineinhalb Jahrzehnten. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 49, 1997, str. 653.

hospodářské situace země ztenčovala, by další volební úspěchy Zelených závisely na jejich schopnosti přesvědčit média a veřejnost o své kompetentnosti v oblasti řízení hospodářství, což je oblast, ve které mají Zelení od občanů nejméně důvěry. Stejně platí i pro případ, že by Zelení chtěli rozšířit řady svých voličů nad rámec poměrně úzké skupiny postmaterialistů a vzdělanců.

Závěr

Zelení v porovnání s ostatními aktéry stranického systému SRN představují nový prvek, kterému chybí tradiční pozice. Netradiční a ve srovnání s ostatními nová je i skupina obyvatel, která Zelené volí. Zatímco ostatní strany zastávají poměrně jasné pozice, cíle a zájmy a disponují zkušenostmi vládnutí, Zelení jsou stranou, o jejímž programu není jasné, zda je pevný nebo se bude dále vyvíjet, ani nelze předvídat, k jakým konkrétním prostředkům se Zelení budou v budoucnosti uchylovat na cestě za dosažením svých cílů. Není divu, že se v takové situaci objevují prognózy jak o nadcházejícím zániku, tak nadcházející prosperitě strany. Existují obavy, že Zelení činící ústupky ztratí podporu svých voličů, kteří přejdou k radikálnější stranám. Na druhé straně existují také obavy, že spolu s přizpůsobováním se systému a jeho nárokům strana postupně ztratí důvod pro svou existenci.

I kritikové snah udržet vládní koalici v zájmu udržení svého podílu na moci však připouštějí, že vlivem působení Zelených v systému bylo dosaženo důležitých změn i v tradičních stranách. SPD a CDU po vzoru Zelených přijaly ženy do vedoucích pozic ve straně a současně do svých programů včlenily i ekologickou problematiku a problematiku multikulturní a otevřené společnosti. I přes chyby ve vládnutí, které jsou Zeleným vyčítány jako nedostatek strategického plánování, je z hlediska prosazování jejich cílů důležité jejich nastolení, jinými slovy rozšíření společenského diskurzu o tato nová témata.

Seznam literatury:

Pečínka, P.: Zelená z leva. G plus G, Praha 2002.

Blumöhr, F., Freundl, O., März, P.: Die politische Ordnung in Deutschland. München 1997.

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28.6.2003

Klein, M., Arzheimer, K.: Grau in Grau. Die Grünen und ihre Wähler nach eineinhalb Jahrzehnten. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 49, 1997, str. 650-673

Klein, M., Arzheimer, K.: Die Grünen und der Benzinpreis.

Horst, P.: Totgesagte leben häufig länger, manchmal lange. Zu den Überlebenschancen der Grünen vor dem koalitionspolitischen Erfahrungshintergrund der FDP. In: Zeitschrift für Parlamentsfragen, 4/2001, str. 841-861.

Mareš, M.: Volby v SRN 2002. In: Středoevropské politické studie, 4/ IV/podzim 2002, dostupné na stránce <http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=26>

Říchová, B. a kol: Komparace politických systémů I., druhé vydání, VŠE, Praha 1999.

Zeitschrift für Parlamentsfragen, 1/2001.

http://www.kas.de/db_files/dokumente/arbeitspapiere/7_dokument_dok_pdf_1217_1.pdf

<http://www.gruene.de>

<http://www.gruene-fraktion.de>

Stranické materiály:

Grundsatzprogramm

Grüne Regeln

Schrägstrich 3/2003, 6/2003